

براهوئی خلکی شیئر باگل آ تیٹی

پہوالی زندنا دروشتم

عنایت اللہ لہڑی * حفیظ اللہ سرپرہ ** غلام حیدر *** نورین بانو ****

Abstract

The main objective of this article displays the background of Brahui folk music which tells thousand years historical prospective of nomadic life style and the development of their musical skills. Their honesty and affections natural beauty with complete source of information. The importance, impacts, necessity and values which portrays the basics of nomadic life. These all are composed of social life, living standards, sorrows and happiness, family and groups, tent (Gidan), migration and encampment, love and affection, patriotism, mother land and abroad, herd of camels and sheep, agriculture and farming, changing of weathers, characters, beliefs and ethics, hospitality and honesty, health and illness, entertainment, hardworking, bravery and cowardice. Include all these the protection of mother tongue is displayed in nomadic living style and respect of each individual sentiments in the Brahui folk music. In this context disciplinary code of life can be clearly imagined. The Brahui folk music visualise the complete background of nomadic life with melodies.

داپٹ و پوٹی نوشت نا اہم انکا مسخت خلقی شیئر و باگل آ تا پدائی پہوالی زند، ذہنی سوچ و فکر، فن و فنی کمال فطری جوزہ و جنون سچائی و سادگی جذبات و احساس آتون اوار فطرت ناشاہکار آ تا حقیقت

* ریسرچ اسکالرشعبہ براہوئی، جامعہ بلوچستان کوئٹہ۔

** ریسرچ اسکالر (براہوئی) بلوچستان سٹڈی سینٹر جامعہ بلوچستان کوئٹہ۔

*** ریسرچ اسکالرشعبہ براہوئی، جامعہ بلوچستان کوئٹہ۔

**** ریسرچ اسکالرشعبہ براہوئی، جامعہ بلوچستان کوئٹہ۔

پسندی اسے سوگوئے زندا سینا احوال داڑے چوٹ نابند آنء۔

ہرائی مسخت، ضرورت، اہمیت، افادیت و پین چندی علامت آک پہوالی زندانا بنداوی آ
گرج آتا سبب آتے پاش کیرہ ہرائی معاشرتی زند، گزر بسر، ڈکھ وویل، امپ و بٹ، کرو بزل،
کشت و کشار، آلم و گدان، ڈے و ڈغار، ہجر و فراق، دیس پردیس، مدء موسم، کڑد و کڑدار، عقیدت و
احترام، سیوت و سخا، جوڑی نا جوڑی، سات ساتیری، مہر و مابت، ہمدردی و وفاداری، محنت و
مشقت، زوری نزوری تون اواری زبان نارکھ ہم پہوالی زندانا بندغ آتا فطری جوزہ و احساس آتا
درشانی تیبی بے مٹ انگا جوزہ غاک دوشش نظر بریرہ، ہندا اہیت آتے ٹی اسے سوگوئے راجی زندا سینا
علامت ساف پاش نظر بریک۔ پہوالی زندانا شیر و باگل آتا فنی تخلیق اٹی اسے مکمل راجی زندا سینا
داستان، سرو لہے نا آہنگ اٹی پیش کنگانے۔

براہوئی خلقی شعر و باگل آتا فنی جاچ

براہوئی پہوالی زندنے فطری جوزہ جنون سچائی سادگی و حقیقت پسندی نارنگ تون مرواری تا
کنڈی تیان بارگفوک نظر بریک ہرائی فطرت نا شاہکار آتا زندے تدیفنگ ناوڑ و ڈول آک
ہروڑ ٹ بے مٹ و بے بہاء۔ محنت و مشقت، صبر و تحمل، سیوت و سخا، صلاح و سوچ، ہمدردی و
وفاداری، تون اواری راست گوئی ٹی زندانا اصول آتا رند خلقی پہوالی زندانا درشانی تیبی نظر بریرہ۔
براہوئی پہوال مخلوق نا زندگیشتری اٹ کشت و کشار، مال و مالدار، نازیبا اہم انگا وسیلہ مسونے، مد
و موسم نا تعین کنگ، پہوال آ مخلوق نا فطرت ٹی گیرسیان مسونے۔ دانا سبب دامنگ کیک کہ کشت و
کشار، مال و مالدار، نادار و مدار، دیرنازیبا امریک۔ زندہ رہینگ کن دیرنا مٹنگ بے حد ضروری
ئے۔ ناڈے قدرت نارنگی آندارہ غاتیان شپ نظر بریک۔ ہرچار انگا موسے تینا سینے ٹی جبالہ نا
مقدس آمہرتیان بارراج نامونادے ٹک آن الیس دے کی انگ اسکان تینا سینے غا لڈیفیسہ ایسر
کیک۔ مش و خل و جل و دل، پھل و پن، جروبے و بوچ، گوارخ و دیرنازیبا انگا چشمہ غاتا روانی

قدرت نامنمول انگاتحہ غاتا بیان کریسہ مدام اینونادے اسکان برجاسلوکو۔ ہنداسوب آن براہوئی پہوال آ مخلوق تینا زندنا گزر بسرکن دیر نارندے ہلیسہ اینوداڑے پگہ ایڑے امپ و بٹ نازندے تدیفسہ سیل و تیرمہ نامدوموسم ناوڑاٹ تینا زندنامسخت ٹی سرسہی دوئی کریسہ بسونو۔ ہزار سال تیان امپ و بٹ ناسلسلہ موسم ناشیفی و بڑزی تو اور پہوالی زندنا چندی ویل و ویراک تاریخ ناسینہ غانشخ اریر۔

او ہندن سینہ بہ سینہ روایت یا شعر و باگل آتارداٹ اسہ نسل آن ایلونسل اسکان سرمریہ بسونو۔ ہنداہیت آتیبی تفوک براہوئی پہوالی آ زندنا ارارخ براہوئی خلقی شیسر و باگل آتا موضوع جوڑ اریر۔ اسٹ موسم ے سندھ نایا کچھی نارٹمیکو موسم خراسان آکانہ۔ ہندارا موضوع تیبی براہوئی خلقی پہوالی زندنا اسہ کڑمبورشتہ اس ہزار سال آتیان پیوست ارے۔ ہراکہ فطرت نا شاہکار آتا فطری جوزہ غاتے سرو لہے نا آہنگ ٹی پرسوز وء کفیت سیٹ بیان کیرہ۔

ظفر مرزانا پانگ نارداٹ براہوئی لوگ گیتوں کے یہ دو بول خانہ بدوشانہ براہوئی قبائل کی معاشرتی زندگی مکمل ترجمانی کرتے ہیں۔ سندھ و خراسان۔ (۱)

داهیت داڑے پک ے کہ براہوئی مخلوق ڈے ناچپ و چاگرڈ خراسان نا علاقہ ہراکہ ساروان پاننگ او ہندن جھالاوان ورخشان نا علاقہ غاتیبی نخ نا بنامنگ تودا فتازی آاسہ بھلواثر اس شاغک۔ موسم نا بدل منگ تو پہوال مخلوق ناراداعا تے ہم تین تو اور بدل یک۔ وخت اس کہ داڑے نخ ترندمریک۔ گورچ ناخ انگا تو ڈغار نا سینہ ے سخت یک۔ ڈغار نا سینہ تفک۔ ڈھڈ مریہ کاتک درخت آک تینا پن آتے شولیسہ کارہ۔ ڈغار بہہ و بوج ترک کننگان تینا مونے ہڑسیسہ کاتک گورچ ناخ انگا تو نا سوب ان سہدارک لاغر مریہ کارہ۔ او ہندن چنا و غڈ و و بندغ آتانت و دو مونک ترخسہ کارہ۔ دے نائک آسیبولیسہ چناک پارہ۔ اباہر اتم کچھی و سندھ آکانہ تو ہنداورندی بریک کاناہاٹ و مٹ دے تامونا ٹیک الون۔ آخر کاناہ کچھی آ۔ ہنداہیت ء مون مستی دنگ آن مست اسہ ہیت اس داڑے پاش کین ہراکہ اینو ہم راج ٹی ہندا فقرہ ہراکہ دے مون تا مون آٹیک الون، آخر کاناہ کچھی آہندا بارواٹ گڑ اس تصور آک اینوننا مون آچنک خیالی اٹ بیان

کننگرہ ولے اسل ہیت دادے کہ مُست انا پہوال آ مخلوق ہر ہمیش ہر سہیت ائی تینا فطری جوزہ
 غاتون حقیقت پسندی نارنگ آتون مسنوبرا ہونی خلقی ادب ائی ننے دنوچے ہندا سیا فطرت ناشاہکار
 آ تاخام خیالی ناچے ہیت اس نظر بفق ہرا کہ اینومفروضہ جوڑ کننگا نے۔ داہیت ۽ نن خلقی پہوالی
 زندا کن توہین سرپند کینہ۔ برینہ ہیت انازیہا گورچ ناخ انا مونا بندغ بے وس مریک۔ اننے کہ
 زندانا چاہڑوہب گورچ و ت نا گواچی مریسہ کاتک۔ گورچ ناخ کل ۽ اسہ ہندہ تینا قیدٹی اتیسہ پین
 چو وسیلہ اس سل پک کہ سہدار آتون اوار پڈ ناگز ر بسر مرے۔ ہندا وخت آپہوال آ مخلوق مجبور
 مریک۔ گڑاڈے زندانا گزر بسر سخت مشکل تمک۔ زندانا ویل وویڑاک باز مریسہ کارہ۔ زندانا
 وسیلہ غاک گھٹ تمسہ کارہ ہندا سوب آک گڑاڈے آپہوال آ مخلوق ۽ ہمپ و بٹ کننگا مجبور کیرہ۔ ہرانا
 احوال سوزانا آہنگ ائی لوز آ تا دروشم اٹ نامونا داوڈاٹ بریک۔

بین لاغر میل کو گاروکا

بے کو مش تا باروکا (۲)

گڑا سندھ کچھی آکانہ ناہرا کہ موضوع براہونی خلقی شعر و باگل تیبی نظر بریک۔ ہندا موضوع
 کاروان تو تینا اسہ گڑمورشتہ اس سوز و گداز نا آہنگ تو بیریفسہ کاتک۔ ہمپ و بٹ نا تیاریک
 خاص انگاڈٹ وڈول آتیا سندھ و کچھی آکانہ ناہے آلمک کاروان ۽ سنج کیرہ۔ بگ و بزگل ڈاک
 وایلو سہدار تے رنگ برنگی آپھل ولاڑ وٹک نگا چڑیگوشوشنگ پاکوڑہ غاتیبی بیریفسہ کیرہ۔
 سہدار تا بیرفنگ نا اہم انگا مسخت دا مریک کہ اسٹ توافقا زبانی بالاد رنگ و دروشم ۽
 دوست کنگ نا خاطر آن ایلو سہدارک براہونی پہوال آ تا عمرانا سنگت مسونو۔ زندانا ہر سختی سوری
 آن بیدس چندی ضرورت آ تیبی دنکہ مال وڈی تادنگ و اتنگ نا کاریم سہدارک تیان الینگا نے
 ۔ پہوالی زندانی ہر افا اہم ۽ کڑداس مسونے۔ ہندا سبب آن براہونی پہوال آ مخلوق سہدار تے
 تینا ساہ آن زیات دوست تحک ایلو دافتا اہم انگا مسخت پند و مزمل نا وخت و پاس ائی ہرا کہ دافتا نت
 تیان پشن مروکا تا پ ائی چڑینگ آتا تو اساز و زیمیل آتا آہنگ ائی بدل مریسہ کاتک سرو لہے و
 سوز گداز نا اسہ خاص و کیفیت نس پاش کریسہ پہوال تے سوزانا کنڈا کتی کریسہ کاتک۔ ہندا آہنگ

ہر اکہ سہدار تانت آتاپ ٹی پھوال آ مخلوق ناپندومزل ناسات وسات تیری ے آسان کنگ
 تون اور آلمک بولان نازیبا انگ اندارہ غاتاسیل وسوات ناچس ے ہلسازندانہرسات ے سوزنا
 آھنگ ٹی تفسیہ کارہ۔ تینا فطری جذبات آتے سوزانا آھنگ اٹی بیرفساتینا مزل ے مسخت جوڑ کیرہ
 ہنداوڑاٹ براہوئی خلقی شعر و باگل آتیٹی گیشتری ناہم انگا سوب ہم ہندا آھنگ اٹی نظر بریک۔
 جھالاوان ناپھوال آ مخلوق تینا ہمپ و بٹ کن مولہ نامش وول خل و جل تا کسرے اہم سرپند
 کرینے۔ او ہندن ساروان و رخشان اولیو مخلوق بولان نا کسر تیٹ ہمپ و بٹ کر یسہ بسونے
 اینانے۔ ہیت ے مون مستی دنگ آن مست داہیت ے داڑے پاش کین کہ پھوال آ مخلوق
 سندھ اناہنگ نالاکھ عمل اٹی اسہ ہیت اس خاص داہم نظر بریک۔ سنج انا موسم ٹی پرو برسات نا
 سلسلہ ہم وخت وخت اس داڑے خراسان جھالاوان رخشان ٹی ہم مریک۔ ہندا خاطر آن پھوال
 آتاگڑ اس بندغ آک تینا ملک آتے آباد کنگ نا خاطر ان ہنداڑے تینا بروکا خوبت نا وخت کن
 امیت آتارادہ غاتے تینا ذہنی سوچ و فکر ٹی سوگو کر یسہ اہم سرپند کرینو۔ ہندا خاطر آن گڑ اس مخلوق
 انداڑے ہڑ سینگ۔ برینہ ہیت ے کاروان نازیبا سرکینہ۔ وخت اس کہ آلمک کاروان نارخ ے
 سندھ کچھی ناکنڈا ہڑ سیرہ ہندا وخت پھوال آ مخلوق نا اسہ ایلو تو مہر و مابت ہمداردی و وفاداری، سخاو
 سیوت نا جوزہ غاتیٹی پین تندی ودی مریسہ کاتک۔ ایسہ ایلو نا جتائی ہجر و فراق فطری جذبات و
 احساسات تیٹی اسہ خاصو کیفیت اس شاعرک ہرا کہ است آتازیا تینا اثرے اسہ بھلو وخت سیکہ
 شاعرگسہ کاتک۔ ہرا کہ سینہ غاٹس سلک۔ تاکہ بھلو پندومزل اسینا ہنگ و بنگ نا ایری مرے۔
 کاروان ناروان متنگ تو فطری جذبات آتا درشانی سرو لہے نازیبا انگا آھنگ اتوننا مونا خلقی
 شاعری نابند آتیٹی سوزانا آھنگ اتواسہ کچین ے وڑا سے اٹ دن نظر بریک۔

ہلی کہ سنج ے سندل آ کاوہ

ہیزک ے ڈرنگ سندل آ کاوہ (۳)

خلقی شعر و باگل آتافنی و تخلیق نابنا سوزنا آھنگ اٹی بیر فنگ ناسلسلہ سندھ آکا نہ لہے تو سوزنا
 آھنگ اٹی ہندا کان تد مریک۔ ولے دا مخلوق تو خوشی و گلوبالی اٹ سندھ ناچس ے تینا فطری

جذبات آتیٹی اتسا خوشی ۽ گلوبالی اٹ روان مریرہ - اَل وان ہندا مخلوق آن ہرا کہ ہندا اڑے
اڑ سینگا نو دافتنے کن تینائی نازند کنگ کن بریک - ڈغارے اوقتا زبہا تین کیک - ہندا جتائی ۽
تینکن زندانا اولیکو خرین انگاسات سر پند کرینو - اوفتنے دنوچو وسیلہ اس دو بنگ کہ او فک تینا است
انارمان تے کس ایتوشولر - ولے فطرت ناشا ہکار آتا فطری جوزہ غاک ذہنی صلاحیت آتون
است انالارے کم کنگ کن تینا دوست آتا حال احوال وتینا احوال ۽ سرکنگ کن تہو ۽ تینا قاصد
جوڑ کرینو - ہرانا ثبوت نامونا براہوئی خلقی شاعری نا پُر کیف ۽ اندازا سے اٹ داوڑاٹ بریک -

داچرک چکا ہر بوئی نا لٹ آن
ہمپیس ایناس نی کڑتہ نا وٹ آن
جھلک ۽ ترے شا غک او پال ۽
کاروان اینانے خلکو نے سال ۽ (۴)

ہیت داڑے شاعری نابند آتیٹی سال اناتذکرہ علامت پاش کیک براہوئی پہوال آ مخلوق نا
اسہ ایلو تو بے مٹ انگا جوزہ غاک اسہ ہندنو کیفیت اسیٹی مسونو - ہرا کہ تینا دوست خواہ تاجتائی نا
اسہ دے ہم سال سے توششی تسونو خلقی پہوالی آ بندغ آتا حقیقت پسندی نا ثبوت بڑز کوشاعری ٹی
باز جوانی اٹ نظر بریک - ہرا کہ اوقتا پر مہرا نگا جوزہ غاتا علامت ۽ نامونا شاعری نادر وشم اٹ پر
سوزا نگا آھنگ کیفیت اسیٹی بیان کنگ اٹی ۽ ہندا اوڑاٹ آلمک تینا پندومزل ۽ خلیسہ مولہ
وبولان نامش وول تیٹی ہمپ و بٹ کر یسہ شوا نک تینا بزرگل تو مشغول تینا فطری جذبات آتے سوزنا
آھنگ ٹی سرو لہے تورددو بند تر یسہ خلقی شعر و باگل آ تیٹی فنی تخلیق اٹی و دیکي ناسوب ۽ پاش کرینو
- تینا خیال آتا درشانی ۽ سوزانا آھنگ اٹی اسہ پر کیف او اندازا سیٹ داوڑ بیان کرینو -

مال ۽ خوفسہ وٹ اٹ
پسی تے چنڈیسہ لٹ اٹ
اللہ اتو ۽ دا جمر تے
جی کنا گارو کا مرتے (۵)

ہنداوڑاٹ تینا منزل ناکنڈاروان بگ و بڑگل آتا زہیا سوار پہوال آک زندا دے تے
 تدیفسہ چندی سختی سوری تیتو سینہ تریسہ مون مستی روان مسنو۔ او ہندن تینا سات سات تیری تو اوار
 تینا فطری جذبات آتے شعر و باگل آتا سوز ٹی ردو بند تریسہ بگ آتا زہیا سوار بولان نا گچین انگا
 ندارہ غاتا سیل و سوات تون اوار مہر و مابت نادرشانی تے ہم سوز نا آہنگ ٹی تفسیہ انانو۔ اسہ ہندو
 خلقی شعرا سیٹی تینا فطری جذبات آتا درشانی ے اسہ گچین وڑا سیٹ سوز نا آہنگ ٹی داوڑاٹ
 ایسو۔

او کنا گودی نن بول نے آپند کینہ
 شار نا گودی نن بول نے آپند کینہ
 مہری نا سوار ی نن بول نے آپند کینہ
 قسمت نا خواری نن بول نے آپند کینہ (۶)

مہر و مابت نا جوزہ غاک محبوب کن مریر یا پین کسے کن مریر ہروڑاٹ پاک مریرہ۔ براہوئی
 پہوال آتا زند ہمپ و بٹ ناسات ائی محبوب تون بے مٹ انگا جوزہ غاک خلقی شعر و باگل آتیٹی
 اوڑدہ او۔ خلقی و پہوالی زندگی مہر و مابت اوقنا مونا اسہ پاک و جوزہ سینا علامت ے ہرائی روحانی
 کیفیت، سچائی سادگی تون اوار حقیقت پسندی نارنگ آک نظر بریرہ، ہرائی سچائی و سادگی تون
 اور است ناہب حقیقت پسندی نارنگ آک نظر بریرہ۔ ہرا کہ ہروڑاٹ پاکیزگی نا علامت ے
 پاش کیک۔ محبوب نا صفت کنگنگ و اونا، رنگ و دروشم آہنگ او انداز تول و بش، ناز و ادائے بے
 مٹ انگا پن تیتون تو تشمی تنگنگ۔ دنگہ گڑدولی و شتکو، سوز پری، شپارک و مانج، پھل، طوبے
 ہنداوڑاٹ براہوئی خلقی شعر و باگل آتا چندی موضوع و سر حال آتیٹی تشبیہات آک گنج نظر بریرہ
 ۔ براہوئی خلقی شعر و باگل نا آہنگ مہر و مابت نا بے مٹ انگا جوزہ غاتیان شپ ے۔ براہوئی خلقی
 زندا نادرشانی تیتو صفت کن تشبیہات نا گشتری منگ نا سوب ہمو مخلوق نا فطری جوزہ غاتا ثبوت ے
 ۔ دنگہ خلقی شاعری سیٹی محبوب تون است خواہی کنگنگ نا اظہار محبوب نا دروشم ے داوڑاٹ صفت
 کنگنگ ے۔

کسر مرغن ے بولان نا مابل خرن ارے

چکہ نی مہارے دیدار جوان گڑدونا ارے (۷)

ہنداشاعری ٹی گڑدونا لوز بیان کننگا نے ہرا کہ علامت ے پاش کیک مہرانا است خواہی تیکن
- محبوب نابالادے گڑدوتوشی تننگا نے۔ ہندن جیجالمہ نامقدس آمہر آک تینا است انا بندوجغرنانکر
، اولادکن ہرسات و ہرلجہ بے مٹ مریرہ۔ لمہ چنانا زیہانخ انگا توچرک ے ہم سپیک۔ اونا زیہا
ہر بروکا ڈکھ وویل ے تینا سینہ غاہلیک۔ نا جوڑی ملاسی لنگڑی ے اونا زیہاچو وٹسیٹ سہپک۔
اودے چوگڑاسینہ مشکل منگ ہلیک۔ دا اونا فطری جذبات آک مریرہ۔ ہمپ و بٹ ناسات آ
تیٹی جیجالمہ نا پرمہرا انگا جوزہ غاک اسہ گچین ءسوزانا آہنگ اٹی داوڑاٹ بیرفنگا نو۔

اوغپہ اوغپہ چنکا کنا

اوغپہ چنکا کنا باوہ

ہمپینہ داسہ بولان کانہ

داسہ بٹینہ ارغ ایتونہ

ہلی آ سوار کیونہ

خراس آ سوار کیونہ

شکر ایتو نے شکر (۸)

کاروان تینا پندومزل ے خلیسہ پرغیسہ جاگہ اس پنداٹ جاگہ اس مابل آتا زیہا سوار بیچ
آتا پدوریسہ غا قطار بولان ومولہ نامش تیٹی شام ناچپی ٹی وخت اس کہ سرمریک ہندا وخت آ
کاروان ناہمو پرکیف آتو ارسوزانا آہنگ اٹی اوڑدہ مریرہ شام اناچپی نارخ ے ہم بدل کیک۔
چڑینگ وینگ آتا توارسہد ارتانت تیان بش مروکا لہے ناتاپ آن ہمو اثر و تاثیر و کیفیت اس
ودی کیک ہرا کہ بندغ آتون اوارسہد ارتا لڈنگ نا اندازا ٹی ہم اسہ پرکیف ءآہنگ اس نظر
بریک۔ ہندا وخت آشعر و باگل آتا پٹہ غاتا نوک جوک بولان ومولہ نامش تیٹی اسہ خاص ومخت
سیکن سوزانا آہنگ اٹی تفنگیسہ ہکانک۔ اسٹ تودے درست نا پندومزل ایلودم درینگی مسٹیکو ہندا

ہیت ناخاص خیال تھنگک ہرا کہ کاروان اٹی ساڑی زال بول چناو غڈ وتون اور پیرا نگا ضعیف آک
ہم کاروان نیش ٹی اوڑدہ مریرہ۔ خاص وڑاٹ ہندا خاطر آن ہندا وخت آپام داری کتنگک کہ
کسس ناجوڑی او بے تعی ودمد رنگی ناسوب آن۔ اوچ آتیاں تمپ۔ نسخان اس مف۔ دا او فتا
سیوت وسخا ہمدردی روشن خیالی تون اور او فتا ذہنی صلاحیت آتا علامت ے پاش کیک۔ گڑا ہندا
وخت آ اوچ آتا پد ریسہ انکا قطار اٹی مون انا اوچ و اخیر نا اوچ انا زہیا سوار خاص وڑاٹ شعرو
باگل آتے ٹپہ نا وڑاٹ سوزانا آھنگ اتون تقیہ شیر پاریسہ مون مستی منزل ے تینا مسخت سرپند
کرینو۔ ٹپہ غاتا اصول دا وڑاٹ مریک کہ او لیکو ٹپہ مون انا اوچی آسوار بندغ پانک او ہندن ارٹیکو
ٹپہ ے آخریکو اوچ آسوار پاریسہ کانک۔ ہرا کہ دُن نظر بریک،

لال انا دانہ لال نا دانہ
سنگت ان کانہ لال نا دانہ
موسم ہنین ے لال نا دانہ
پھل آن گچین ے لال نا دانہ (۹)

ہندا ہمپ و بٹ نانیام اٹ براہوئی خلقی شعرو باگل آتا فنی تخلیق زندانا ہرشخ انا زہیا مریرہ
کانک۔ ہرائی ٹپہ لولی لاڈو، نازینک، لیکو وایلو زندانا چندی نیشخ آتا زہیا شعرو باگل آتا فنی تخلیق
ہمپ و بٹ نامزل آسان کنگک نامسخت کن سرپند کنگک نو۔۔ براہوئی شعرو باگل آتیبی گیشتری نا
ثبوت ہندا پہوالی زندانا ہرا کہ ہمپ و بٹ نانیام اٹی تخلیق مریرہ کرینو ہرائی مچ آراج انا بندغ آتا
ونڈ اوڑدہ مسنے۔ ہرا تیبی نیارٹی زہینہ چنا بھلا اوایلو پیرو ورونا اوڑدہ ے۔ ہیت ے مون مستی دریسہ
ہندا وڑاٹ کاروان تینا تو کپ ناپند و منزل ے خلیہ پرغسہ وخت اس کہ کچھی نایب و کیب اٹی گام
ے تخانو ہندا ے کچھی نادیار اٹی تینا مسخت ے دوئی کنگک کن اہم سرپند کرینو او ہندن گڑا اس آلمک
مون مستی سندھ انا دیارے تینا مسکن جوڑ کریسہ مچ آڈے اٹی تالان مسنو۔ ہندا ے پہوال آ
مخلوق تینا زندانا ضرورت و مسخت تو اختہ مسنو۔ براہوئی پہوال مخلوق ہندا ے ہم تینا زندانا دے
تے سخت مسخت و مشقت، پوریا کریسہ تینا زندانا گزر بسرے چار پنچ تو اکن تینا فطری جوزہ و ہمت و

صلاحیت آتون تینا زندانا دے تے تدیفسہ بسونو۔ اوہندن ہنداڑے ہم تینا فطری جذبات آتے سوزانا آہنگ اٹی بیرفسا کرینو براہوئی پہوال آ مخلوق زندانا ہر سات اٹی تینا ڈے وڈ غارتون اوار اسہ ایلو تون مہرانا درشانی تے مدام فطری جوزہ غارتون زندہ تھانوتینا دلیس یا پردلیس اٹی مسنوو لے تینا فطری جوزہ غاتیٹی ہیج عمکبوتی اسینا گنجائش الیتو ہنداڑے ہم ڈے انا مہر و مابت وز ہیری ء سوز انا آہنگ اٹی تعویذ بند کرینو ہراٹی چناغان ہلیس بھلا پیرو ورنانیاڑی و نرینہ کل انا جوزہ غاک تینا ڈے انا ز ہیری کن بے مٹ مسنوو ہنداڑے خلقی پہوال آتا سوزانا آہنگ اٹی زندانا چندی بشخ آک خلقی شیر و باگل آتا اہم انکا موضوع جوڑا ریر ہراٹی مد و موسم، ز ہیری، لاڈو، نازینک، کشت و کشارو طوشہ خوشہ لاب ولانی ناباگل آک اوڑدہ اریر، سندھ و کچھی ناموسم ہنداوخت آ پہوال آتیکن بھاز اہم مسونے انتے کہ داوخت آہر گنڈ بہاری مریک اوہندن ہر کنڈا ملک آک حیت نظر بریرہ ہرانا اسہ جوان ء اثر اس بندغ آتون اوار سہدار آتا ز یہا ہم مریک۔ خلقی شاعری ناسہ گچین ء انداز اس سوزانا آہنگ اٹی دن بیان کنگانے،

بارن آ بیرے

ساہ کنا اللہ کے خیرے۔

پسی ہنین آ۔

ساہ کنا موسم گچین آ۔ (۱۰)

ہیت ے دینہ خراسان اٹی رہینگوک آ مخلوق نا کیفیت ناز یہا ہرا کہ ہجر و فراق اوفقا فطری جوزہ غاتیٹی تینا ہندے تالان کرینے۔ کاروان نابنگ نادے تے دو تیا حساب کریدہ دے ے سال کس تو تشمی تریسہ انتظار نا کیفیت اوفتے شوگیر نا کنڈا سر کرینے۔ اوفقا کیفیت ننا مونا سوزانا آہنگ اٹی داشیر نادر و شم اٹ اسہ پر کیف ء آہنگ اسے اٹ دن نظر بریک۔

شوگیر کیوہ اوڑکن گنوک اٹ

است دیر کیوہ اوڑکن گنوک اٹ

مرآن بریوہ اوڑکن گنوک اٹ

شعر اس خلیوہ اوڑکن گنوک اٹ (۱۱)
انتظارنا کیفیت پین بازترین مریک ہجر و فراق ائی است نا احوال۔ دنو کیفیت اس بیان
کیک۔

بند بند ٹکر مزل خلیوہ
زہیری آ است ئے نے آ اتیوہ
اندر کن اونا ڈکھ آن اوشنگا ہ
سندھ سندھ اونا ڈرڈ آن اونا بسنگا ہ۔ (۱۲)

ہنداوڑاٹ پہوال آ مخلوق نا فطری جوزہ غاک اسہ ایلو تون بے مٹ مسونو ہیئت ئے سرکینہ
سندل نادیار آ داڑے دا مخلوق چار پنچ تو کپ نارہینگ تون تینا زندانا ضرورت و مسخت ئے دوئی
کننگ آن پد ہنداوڑے انا گڑ اس رسم و دود گوازی و کشیدہ کاری کشت و کشار او گڑ اس پین ہمو مخلوق نا
آہنگ ئے تینائی کر یسہ ہرافتے آن جھالاوان او گڑ اس ساراوان نا مخلوق اثرارینے۔ لہجہ نا
حوالہ اٹ او چنا تا گوازی تا احوالہ اٹ۔ او ہندن براہوئی مخلوق نا فطرت ائی دخیل کننگ نا جوہر
فطری وڑاٹ مسونے دا وقتا زہنی صلاحیت آ تا علامت ئے ہرا کہ براہوئی مخلوق نا فطری جوزہ غاتا
تیٹی اوڑدہ ئے ہرانا ثبوت ننے ساراوانی لہجہ ٹی سندھی آہنگ ننے سوزا تون داوڑاٹ نظر
بریک۔

اللہ سارے نے
شاو او ٹی نے چوڑا کنگرہ
راہی مسٹ پڈ تو لنگرہ۔ (۱۳)

وخت اس کہ کچھی و سندھ نا موسم بدل مریک۔ آہر نا دیک پشہ غاتا ظلم و زورا کی ہندا پہوال
آ تیکن سبب آ تا درگہ غاتے ملک۔ گرمی ٹی ترندی و دی مریسہ کاتک پہوال مخلوق نا ارادہ غاتے
خراسان نازہیری نا کنڈ اسازے خلنگ آ تیار کیک۔ ہندا کان براہوئی خلقی شعر و باگل آ تا ایلو
ارٹمیو رخ اہم انگا موضوع جوڑے۔

موسم خراسان نا

ہندالہے آلد آلم تا تیاری مریشہ کاتک ساروان نا مخلوق مست انا کسربولان ے ہمپ و
 بٹ کن اہم سرپند کرینواو ہندن جھالاوان نا مخلوق مولہ ناکسریے مست آنا داڑے اسہ خاص
 ہیت اس دا بریک کہ نا مخلوق اٹی عقیدہ نا احترام نا جوزہ غاک گیراسیان نسل درنسل مسنو۔ ہرا کہ
 اینوہم دا عمل مدام برجائے۔ منت النگ نارسم دود آک عقیدت او احترام اٹ مریرہ۔ ہرا کہ خاص
 وڑاٹ زندنا چندی بشخ آتیکن منت ہلنگ۔ براہوئی پہوال آ مخلوق تینا سچائی و سادگی نا سوب آن
 تینا ذہنی تصورات آتے حقیقت نارنگ آتیی مدام پراومیت مسونے۔ دانا سوب آک انت منگ
 کیرہ۔ اینوہم عقیدت نا احترام نا جوزہ غاک باز اہم سرپند کنگرہ۔ ہندا وڑاٹ چندی جاگہ غاتیا
 براہوئی خلقی شیر و باگل نا عنوان آتیی عقیدت و احترام نا جوزہ غاک نے زندنا چندی بشخ آتیا نظر
 بریرہ، اسہ ہندن خلقی شیر و باگل اسے اٹی عقیدت و احترام نا درشانی دا وڑاٹ نظر بریک۔

دیر ے و ہوکا وانا

قادر کمک نا سہ نا

نے آ دعائے شاہ نا (۱۴)

شاعری نا دا بند آتیی عقیدت او احترام سرسلامتی کن سوز نا آہنگ اٹی مراد ہلنگ کن است
 خواہی کنگانے۔ ہیت ے کاروان نا سنج کنگ آدینہ پہوال آ مخلوق نا سلاہ و سیوت ہمدردی،
 وفاداری مدام فطری جوزہ غاک اسہ ایلو کن مدام برجا مسونو۔ آلمک سببی و ڈھاڈرنا میدان تیبی
 اوڑدہ مریشہ وخت اس کہ یکجہ مسرتو تینا ہمو مست نا جوزہ غاتون کاروان نا تیاریک۔

موسم خراسان آکانہ

نالہے آلمک تینا فطری جذبات آتے ٹی ڈے انا زہیری اتون او ار عقیدت مندی نا جوزہ
 غاتے سوزانا آہنگ اٹی بیرفسا کاروان نا موضوع جوڑ کرینو۔ ہندا وخت آ خراسان اٹی ہتم نا بنا
 مریک۔ ہرا نا علامت منگلی نا پھل کنگ اٹی نظر بریک

ہولی ال کرے

منگلی پھل کرے (۱۵)

ہندامنگلی نا پھل کنگ نا علامت خوشی و گلوبالی او ایلو پہوال آتا تینا ڈے ناز ہیری ٹی ہمو
کیفیت ے پاش کیک ہرائی مہرانا درشانیک چیلک تریسہ نظر بریرہ۔ آلمک خاص عقیدت و احترام
اٹی سبی نادھرتی آن کاروان نارخ ے ہڑسیسہ حاجی حمل بابانا درگاہ غا عقیدت مندی ناجوزہ
غالتون تینا فطری جوزہ غاتے سوزانا آھنگ اٹی داوڑاٹ پیرفینو۔

اولی منزل ننا سبی آن دانگ ے

حاجی حمل ناز یارت ے کینہ (۱۶)

عقیدت و احترام ناجوزہ غاک مچ آکسرز ہیری و عقیدت مندی ناموضوع ے تینا سوزانا
آھنگ اٹی اتسہ منزل ناکنڈاروان مسنو۔ ہراکہ براہوئی پہوال آک سندھ نادیار ے تینا مسکن
جوڑ کر یسر۔ او ہندن موسم خراسان ناتیری تون او فک ہم عقیدت و احترام ناجوزہ غاتے لال
شہباز قلندرنا سلامی سوزاتون داوڑاٹ بیان کرینو۔

ملک زباد ے جی او قلندر

ایسن مراد ے جی او قلندر (۱۷)

ملک آتاجیت منگ کن ہراکہ است ناھب اٹی منت ہلنگا سس مرادنا پور و منگ نادرشانی
سوزانا آھنگ اوڑدہ اٹی کنگانے۔ ہیت ہکلیمہ برینڈھا ڈرنا دیار آڈاڑے ہم عقیدت مندی
ناجوزہ غالتون پیردوپاسی ناسلامی فطری جوزہ غالتون سوزانا آھنگ اٹی داوڑاٹ بیان کنگانے۔

ایلو منزل ننا ڈھا ڈران دانگ ے

پیردوپاسی ناز یارت ے کینہ

ہنداوڑاٹ زہیری تون اوار پیر و بزرگ آتا سلامی نامسخت منزل ے آسان اوداٹی سرسہی او
خیریت و افادیت کن علامت پیش کنگانے۔ عقیدت مندی ناجوزہ غاک براہوئی خلقی شعر و باگل
آتا چندی موضوع تا سر حال آتیٹی باز ہندا شاعری تابند آتیٹی نظر بریک۔ جیجالمہ نامقدس آمہر
آک چنانک عقیدت مندی مراد ہلنگ ناکیفیت ننے اسہ خاص اوڑاٹ دن نظر بریک۔

نے کن باز مراد منانٹ

پیر مرشد آتے چند انٹ

نے چنالولی لول (۱۸)

ہند اوڑاٹ کاروان ناموضوع زہیری تون اور عقیدت مندی ناجوزہ غاتیٹی منزل نالیسری او
ایلو مراد آتیکن منت ہلنگ نامسخت اہم سرپند کر سا پہوال نامخلوق تینا فطری جذبات آتے ٹی است
خواہی نادرشانی تے سوزانا آہنگ اٹی داوڑ بیان کریںو۔

ایلو منزل نابلوان آن دانگے

بی بی نانی نازیارت نے کینہ

او ہندن کاروان عقیدت مندی ناجوزہ غاتون بولان نا قدرتی آندارہ غاتے ہم تینا فطری
جوزہ غاتیٹی اتیسہ منزل ناکنڈا خوشی وگلوبالی اٹ روان دوان مسونو۔ بولان ناست ہلوک آندارہ
غاتیان زہیری او است انالارے کم کنگ زندانا چندی بشخ آتیٹی فطری جوزہ غاتے سُرانا آہنگ
ٹی تفسیہ براہوئی خلقی شعر و باگل آتا عنوان آتیٹی ودیکی کر سا بسونو۔ ہرافتے ٹی زہیری لولی، لاڈو،
نازل نازلو، موب اتون اور ڈے ڈغار نازیائی نے ہم ہمپ و بٹ ناسات آتیٹی پہوال آک تینا
فطری جوزہ غاتون سوزانا آہنگ اٹی تفسیہ بسونو۔

ایلو منزل ناملچھ آن دانگے

دلو پختیر نازیارت نے کینہ۔

داڑے عقیدت مندی تو پیر پنچہ ناسلامی نے مہرانا درشانی تیٹ سوزانا آہنگ اٹی تفسیہ تینا
مزل ناکنڈا روان مسونو۔ بولان نازیبا غاندارہ غاک سیل وسوات خوشی وگلوبالی وتینا پندومزل نا
ایسری کن اہم سرپند کر سا شعر و باگل آتیٹی فطری جذبات آتا ایلو موضوع تے ہم تینا سوزنا
آہنگ اٹی ردوبند ترسیہ بولان نادیر و مش تازیائی ڈے وڈغار پھل وپن او قدرت نارنگی آندارہ
غاتے فطرت ناشاہکار آک اسہ پر کیف او آہنگ اسیٹی بیان کریںو۔

موسم ھنین ے لال انا دانہ
 پھل آن گچین ے لال انا دانہ
 مچھ او بولان ے لال انا دانہ
 لیلی مہمان ے لال انا دانہ
 بسوٹ بہیر آن لال انا دانہ
 کورٹ زہیر آن لال انا دانہ (۱۹)

ہندافطری جوزہ غاتون آلمک روان بولان نامش تاجرو بہہ بوچ پھل پن گواڑخ آتا زیبا غا
 دروشم حسن وزیبائی دافتا گندوز بادو تہواتون تالان مننگ دافتا اثر تاثیر پہوال آتا زیبا ہمو اثر ے
 شاغک ہرا کہ پہوال مخلوق ے فطرت ناشاہکاری کنگ آ مجبور کرینے سوزگداز آھنگ وانداز اسینا
 کنڈا ہرائی فطری جوزہ غاک مرواری تاکنڈی تینا بار سر لہے تو لڑو بند تریسہ سوزانا آھنگ ائی تفسیہ
 بسونو۔ ہرافتا بیان کنگ لوز آتیٹی انتگ بھاز مشکل مریک۔ ولے فطرت ناشاہکار آک تینٹ دا
 ندرہ غاتے تینا بے مٹ انگا فطری جوزہ غاتیی بند تریسہ تینا ڈے انا زہیری تے ہتم نامد و موسم تون
 خوشی وگلوبالی اٹ اسہ پریف او انداز سیٹ داوڑاٹ بیان کرینو۔

شام نا ہورہ ہالو ہالو خلیوہ
 پرچا تے کورہ ہالو ہالو خلیوہ
 جمر نا شتک ے ہالو ہالو خلیوہ
 کوچہ او بینٹ آک ہالو ہالو خلیوہ
 گربست نا ساگ ے ہالو ہالو خلیوہ
 سرکہ نی راگ ے ہالو ہالو خلیوہ
 جل کو جڑی کو ہالو ہالو خلیوہ
 میر گل مکئی کو ہالو ہالو خلیوہ
 جھلک نا پرہ ہالو ہالو خلیوہ]

مسونوس غره ہالو ہالو خلیوہ
 پترک نا پھلاک ہالو ہالو خلیوہ
 زیباغا گل آک ہالو ہالو خلیوہ
 نازل توارے ہالو ہالو خلیوہ
 است بے کرارے ہالو ہالو خلیوہ (۲۰)

ہیت ۽ ہکلیسہ برینہ خراسان نادا مخلوق ناکنڈا کہ ہراتے پہوال آتا زہیری ہندن بے وس
 کرینے دنکہ خرم اسے شکاری کس شکار ناوخت آدست گیرکیک۔ اونا چوری ہم اوڑان جتامک تو
 ہنداوخت اودے تینا ساہ ناخوف مفک۔ ولے تینا چوری نا جتائی ناغم اودے ہنداوخت درمجبورکیک
 کہ اونا جغرواست ترخنگ کن بریک۔ ہنداوخت آخرم اسہ ہندن ۽ تینا است آن دڑدانا تواراس
 کشک۔ ہرانا اثر دست گیرکروک آشکاری نازہیہا ہم اسہ پرکیف انداز اسٹ مریک۔ ہندا مثال
 ناوڑاٹ انتظار نا کیفیت آک ترند مریسہ کارہ بے چینی و دیسہ کاک۔ ہرکس داڑے تینا دوست خواہ
 تیکن طوبے نا نوک آنا ہورک۔ دے تو، توک سال اسے تون تشی تنگرہ۔ تو ہندا مخلوق چوٹولی
 چک انا کسر آہر یسہ کیک کہ داچک ہراوخت آبریک۔ چوٹولی نا پنگ نا علامت احوال سرکنگ نا
 سرپند کنتلک۔ ظفر مرزا نا پانگ نارداٹ ”بیشتر پرندے بدلتے موسموں کے ساتھ نقل و مکانی
 کرنے والوں کے ساتھ خود بھی سفر کرتے رہتے ہیں براہوئی لوگ گیتوں میں ککو، انج، کوچ و غیرہ کا
 ذکر جا بجا ملتا ہے۔ لیکن چوٹولی وہ پرندہ ہے جن کا ذکر براہوئی لوگ گیتوں میں کثرت سے کیا گیا
 ہے۔ چوٹولی کے کثرت واہمیت کو دیکھتے ہوئے اس پرندے کو خانہ بدوش کی نمائندہ پرندہ کہا گیا
 ہے۔“ (۲۱)

داہیت داڑے پکے کہ پہوال آ مخلوق نا فطری جوزہ غاتیان بیچ وڑا سیٹ انکاری منگ
 کپک۔ زندانا ہرسات اٹی تینا فطری جوزہ غاتون مدام سوگو مسنو۔ مدام نالوز نا مطلب دا کہ اینو ہم
 اوقتا فطری جوزہ غاک ننا مون آ زندہ مثال او۔ ہرا کہ اسہ گچین ۽ سوزا نا آہنگ اٹی دُن بیان
 کنگانے۔

آلم ننا ہچے نے دامش آن ایپار ے
 لیلی ننا بتنگ نانا تو دیر پارے احوالے
 آلم ننا ہچے نے دامش انا اور آ
 خنک ننا توروک او لیلی ننا توار آ
 آلم ننا ہمپنے طوبے ماگیر آ
 کنے آن کپ جتا نے ملخمت ساگیر آ
 آلم ننا ہمپنے مون کرے مون شفی
 ناہیت آک بسریات کیوہ بے ہوشی (۲۲)

انتظار نا کیفیت آک چوٹولی چک انا توار خف آتمنگ تون دم ایترہ ہندا وخت آ کہ چوٹولی
 چک آلم تا بتنگ نا احوال ے مچ آراج اٹی تینا ہننن وسوزا نا توار اٹی تالان کیک۔ تو ہنداڑے
 ہرا کہ ہجر و فراق نانا جوڑ آتا روح اٹی ساہ تمک۔ گڑا ہندا وخت آ چوٹولی چک و منگی نا پھل انا
 علامت آک حقیقت نارنگ آتیٹی بریسہ کونج آتا قطار او پورنا استار تے خیال اٹی اتنگ
 نا تصورات آک ہم دم ایترہ۔ چوٹولی نا احوال تنگ نا منتواری کن کہ فطرت نا شاہکارا ک تینا
 فطری جوزہ غاتیٹی سوزا نا آہنگ اٹی تفسیہ داوڑاٹ بیان کریو۔

چوٹولی چک ا سے پل تیٹ چپ کیک
 لیلی نا چنکی اُست کنا کپ کیک
 چوٹولی چک سے پل تیٹی گور کیک
 گندی تا گند سے خن تے کنا کور کیک (۲۳)

وخت اس کہ آلمک کو پور آن دا پار خیریت و آفیت اٹ ایپار دڑنگا ر دشت اٹی او ہندن خوش
 خنکرہ دنکہ بسرا و بہشت اٹی ہندا کان سرہلسہ تینا کوچہ غاتیار وان مریرہ۔ چناک خوشی او گلوبالی اٹ
 کس پنڈاٹ کس مابل آتیاد شتل نازیا غاڈ غارا وفتے گوڑاخ آتارگی آ پھل آتون بیو خیرٹ
 پاریسہ او فتاہمت و صلاحیت جوزہ و جنون صبر و تحمل ہمدردی او وفاداری سخا و سیوت تون اور او فتا بے

مٹ آجوزہ و حقیقت پسندی ناتائید کر یسہ اوفتے مچ آڈے اٹی تالان کنگ آکتی کیک۔ زہیری نا
شاعری ہم ہنداڑے تینا گڈیکو بند آتون ایسر مر یسہ ہندا موضوع تون اوار ہر کس تینا کوچہ غاتے
بلیسہ تینا ہندا آتیا خوشی و گلوبالی اٹ فطری جذبات آتا درشانی ے سوزانا آہنگ اتون داوڑاٹ
بیان کرینو۔

ایلو مزل ننا سر یاب آن دانگے
پیر بھلوناز یارت ے کینہ۔

کھٹیا

فن راج اسینا آدینک ہمو وخت آپاننگک تاکہ اونا تہہ وپیشن نا ڈٹ و ڈول آتیا علمی و فنی تیکینکی و سائنسی و ڈاٹ جاچ کنگک تنے۔ کٹیا و حیرت نا بچے و ڈاسیٹ جواز و دی مننگ کپک۔ براہوئی خلقی پہوالی زندانا فنی تخلیق آن او ہندن راجی زندائی دانا اہمیت آ بچے و صورت اسیٹ انکار مننگ کپک۔ ہرا کہ فطرت نا شاہکار آک قلم نا گڑنگ آن نا واحب مننگ آن بیدس و اہم زندانا ہر بٹخے ذہنی صلاحیت فنی تخلیق فطری جوزہ جنون سچائی سادگی تون او اور حقیقت پسندی نا رنگ آتیی بیرونی و ہرانا پشت ائی اسہ مکمل و راجی زندا اسینا در شائیک سرو لہے سوز و گداز آہنگ و انداز نا پر کیف و ڈاسیٹ نظر بریک۔ ہر باگل نا پشت ائی زندانا اسہ اہم و کلہو اس ہرائی مسخت ضرورت اہمیت و افادیت و پین چندی علامت آک زندانا سوب آتے پاش کیرہ۔

ہرائے فنی اسہ مہذب و تہذیب اسینا علامت پاش نظر بریک۔ ہرائی سیوت و سخا جوزہ جنون ہمدردی و وفاداری ہمت و صلاحیت قربانی و ایثار نا جوزہ غائیٹی راجی زندانا اصلاح سوزانا آہنگ ائی نظر بریک۔ پہوالی زندانا فنی تخلیق ائی روشن خیالی نا آثار آک بھاز جوانی اٹ چیلک ایترہ۔ فطرت نا شاہکار آتا فطری جوزہ خاک اسہ سوگوا و راج اسینا علامت کے پاش کیرہ۔ ولے بد قسمتی دادے کہ ادب نا دا اہم انگا پڑا ہرا کہ زندانا ہر بٹخ انا رندے ہلیسہ راجی زندا اسینا اسہ مکمل و ڈاسیٹ ترجمانی کے بے مٹ و ڈاسیٹ بیان کیک۔ اینونا دا جدید آ دورائی دنیا نا ایلو راج آک تینا خلقی مڈی تاز یہا تحقیقی و تخلیق نا عمل آتے ترند کر یسہ سوگو کرینو۔ او ہندن براہوئی خلقی پہوالی زندا فنی تخلیق آک ہم ایلو دنیا فنی تخلیق آتیاں پد سلوک افس۔ فطرت نا شاہکار آک تینا فنی تخلیق آتیی بروک آنسل اکن تحقیق و تخلیق نا درگہ غاتے ملوک الا نو۔ ولے براہوئی پہوالی زندا ہرا کہ فنی تخلیق آکودا فتاز یہا اینونا دے اسکان کس اس علمی و فنی و تیکینکی و سائنسی و ڈاٹ جاچ ہلتنے نہ کہ تعلیمی ادارہ غائیٹی دا بابت اٹ کس اس است خواہی کرینے او ہندن راج نا اہل قلم دان شور و ادیب و مفکر و

نوشت کار آک دانا زیہا خاص وڑاٹ قلم ار فینو۔ ہرا کہ خلقی پہوالی زندانافنی تخلیق نوشت وخوان نا
فن آن نابلمنگ آن بیدس واہم دنواہم تخلیق ننے اسکان وڑنا وڑاسیٹ سر کرینو۔ ہرافنا اثر و
تاثیر اینوہم راج انامون آبے مٹ اومثال اس جوڑے۔ ہرا کہ ادب نادا اہم انگاشخ تحقیق و تخلیق
ناکسر آملاس سلو کے۔

حوالہ خاک

- ۱۔ مرزا ظفر، بدلتے موسموں کے گیت۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ 2003ء۔ پتہ ۲۵۔
- ۲۔ مینگل افضل، چوٹولی، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ 1994ء۔ پتہ ۱۵۹۔
- ۳۔ صدف حمیرہ حسنی، کاچر، براہوئی ادبی سوسائٹی کوئٹہ۔ 2007ء۔ پتہ ۱۳۔
- ۴۔ مینگل افضل، شوٹنگ، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ 1992ء۔ پتہ ۱۰۱۔
- ۵۔ مینگل افضل، شامپتیر۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ 2000ء۔ پتہ ۵۲۔
- ۶۔ مینگل افضل، چوٹولی۔ یونائیٹڈ پریس زونکی رام روڈ کوئٹہ۔ 1994ء۔ پتہ ۷۳۔
- ۷۔ مینگل افضل، چوٹولی۔ یونائیٹڈ پریس زونکی رام روڈ کوئٹہ۔ 1994ء۔ پتہ ۷۱۔
- ۸۔ میسرٹی جی ایل، براہوئی ریڈینگ بک، حصہ دوئم، لدھیانہ۔ 1904ء۔ پتہ ۱۲۔
- ۹۔ براہوئی عبدالرحمن گواڑخ، ادارہ ادبیات بلوچستان ہدہ۔ 1969ء۔ پتہ ۱۸۔
- ۱۰۔ صدف حمیرہ حسنی، کاچر، براہوئی ادبی سوسائٹی کوئٹہ۔ 2007ء۔ پتہ ۳۵۔
- ۱۱۔ صدف حمیرہ حسنی، کاچر، براہوئی ادبی سوسائٹی کوئٹہ۔ 2007ء۔ پتہ ۱۸۲۔
- ۱۲۔ صدف حمیرہ حسنی، کاچر، براہوئی ادبی سوسائٹی کوئٹہ۔ 2007ء۔ پتہ ۱۹۱۔
- ۱۳۔ ذوق براہوئی، دیردیر کیوہ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ 2013ء۔ پتہ ۲۲۴۔
- ۱۴۔ براہوئی عبدالرحمن لوک گیت، قلات اسٹریٹ روتھم جی لین کوئٹہ۔ 1955ء۔ پتہ ۱۸۔
- ۱۵۔ مینگل افضل، منگلی، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ 2004ء۔ پتہ ۷۲۔
- ۱۶۔ مینگل افضل، شوٹنگ، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ 1992ء۔ پتہ ۱۸۹۔
- ۱۷۔ صدف حمیرہ حسنی، کاچر، براہوئی ادبی سوسائٹی کوئٹہ۔ 2007ء۔ پتہ ۹۔
- ۱۸۔ مینگل افضل، شوٹنگ، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ 1992ء۔ پتہ ۱۸۔
- ۱۹۔ مینگل افضل، شوٹنگ، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ 1992ء۔ پتہ ۳۸۔
- ۲۰۔ صدف حمیرہ حسنی، کاچر، براہوئی ادبی سوسائٹی کوئٹہ۔ 2007ء۔ پتہ ۱۶۷۔
- ۲۱۔ مرزا ظفر، بدلتے موسموں کے گیت۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ 2003ء۔ پتہ ۵۲۔
- ۲۲۔ مرزا ظفر، بدلتے موسموں کے گیت۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ 2003ء۔ پتہ ۳۹۔
- ۲۳۔ مینگل افضل، چوٹولی، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ 1994ء۔ پتہ ۳۷۔